

ГЕОРГИ МАРКОВ
„ПРОЦЕСЪТ СРЕЩУ
БОГОМИЛИТЕ“

chitanka.info

Ако обективно и честно погледнем в историята на нашата литература, ще трябва с горчивина да призаем, че между празните лавици на някои литературни жанрове най-празна като че е лавицата на драматургията. След Друмевия „Иванко, убиецът на Асеня“ постиженията на българската драма стигнаха до „В полите на Витоша“ и като че там си останаха, без силни да се покатерят върху билото на театралната планина. Колкото и мило и трогателно да е наследството, което ни оставиха Яворов, Антон Страшимиров, Ст. Л. Костов, Йордан Йовков, ние не можем да отминем истината, че всичко това беше твърде далеч от развитието и върховете на световната драматургия, че повече или по-малко беше плод на любителска драматургия. Изпитвам известно неудобство, когато от време на време чета хълцанията на новоизлюпени литературни патриоти, които през ден откриват неоткрити български шекспировци. През последните двадесетина години българската драматургия по принцип запази любителския си характер, но с една съществена разлика — идеализът на класиците ни беше подменен с казионния рационализъм на техните наследници. Нещо повече: от чисто професионална гледна точка ние още нямаме комедиен автор от класата на Ст. Л. Костов, нито пък можем да сравним драматургичния заряд на „В полите на Витоша“ и „Когато гръм удари“ на Яворов с най-добрата пиеса на Камен Зидаров „Царска милост“ или „с шедьоврите“ на Орлин Василев. Също така никакъв обективен критерий не може да приеме като сериозни постижения благородните опити на Димитър Димов да напише пиеса. Далеч съм от мисълта да се занимавам с нещата, които сега задръстват българските сцени, наричани по някакво фатално недоразумение „пиеси“ — на Божидар Божилов, Боян Балабанов, Тодор Генов, Климент Цачев, Лада Галина и така нататък. Известни проблясъци на оптимизъм имаше при Иван Пейчев, поне поради чистото му отношение към сцената.

Едва преди десетина години животът на драматурзите се посъживи — с всички надежди, че най-после на наша сцена ще се появи действителна пиеса. Трябва да отdam дължимото на вече професионалните усилия на Никола Русев, Йордан Радичков, Иван Радоев, Недялко Йорданов и неколцина други, които с цената на големи усилия си пробиха път до сцената.

Имаше време, малко преди годината на Чехословакия, когато театрите, водени от ентузиазирани директори и режисьори, подадоха

ръка на тези драматурзи. Върху сцените на много театри се появиха едни от най-оригиналните наши пиеци, като „Суматоха“, „Старчето и стрелата“, „Автостоп“, „Пътеки“... Но само една година след Пражката пролет всичко това свърши. След последния, т.нар. национален преглед и след съответната статия на „Работническо дело“ от 26 юни 1969 година множество пиеци бяха изхвърлени, за да се предоставят театралните сцени на крещящата посредственост от задния двор на литературата ни. Нямам никакво желание да изреждам имена, които са обида не само за драматургията ни, но и за времето, в което живеем. Има наистина нещо унизително да бъдеш съвременник на драмоплетци, чието умствено развитие е останало някъде отвъд каменната епоха, които внезапно откриват, че „хлябът служел за ядене“, и разхождат из сцените герои — досадни малоумници, чието интелектуално ниво може да се сравни единствено с това на техните автори. Ако човек си даде труда да прочете заключителната статия на „Народна култура“ от миналата година за театралната анкета, ще намери най-категорично потвърждение на гореказаното. Разбира се, статията е пропита от лицемерие и фалшифицирани оценки, плюс ужасна театрална некомпетентност. Като че е писана от група идеологически офицери по време на предпарадна подготовка. Както и да е, чели сме не една и две подобни статии и не за тях е думата. Като прелиствам репертоара на театрите, виждам, че нещата наистина са стигнали до дъното. Няма пиеци. Няколко плахи опита някъде по периферията и това е всичко. Като че в света няма друга страна (може би с изключение на Съветския съюз) с по-беден национален театрален живот. И човек не може да не бъде покрусен от похабяването на истински театрални творци, като режисьорите Асен Попов, Леон Даниел, Вили Цанков, Коко Азарян и великолепните артистични дарования на актьори, като Наум Шопов, Георги Калоянчев, Апостол Карамитев, Димитър Панов, които трябва да газят в плитките литературни локвички на множество набедени драматурзи. Не е вярно, както вестниците се оплакват, че пиеци нямало. Има пиеци, има чудесни пиеци, но те, господа другари, изглежда, не са вашите пиеци!

Преди около три години бях един от първите читатели на една току-що написана пиеца, наречена „Процесът срещу богомилите“, на младия български поет Стефан Цанев. Определено казано, това е една от най-хубавите пиеци, които съм чел, и според мен действително най-

хубавата българска пиеса. Тя е историческа, документална и както заглавието показва, се отнася до процеса, който българският цар Борил устройва срещу богоmilите и техния водач по негово време поп Стефан. Всеки знае, че създаването и разрастването на богоmilското движение в България е огромен исторически факт, който днес се явява началото на всички протестни движения, довели по-късно до Възраждането в Европа и до революционните промени в света през последните векове. Богоmilите — това е една от големите легенди в нашата история и много от онова, което те са оставили, продължава да има своята валидност и днес.

В разкананата от интриги и заговори държава на Борил богоmilското движение се развива с нова мощ. То е духът, който дири обновление, духът, който протестира от позициите на фанатичен идеализъм. Влиянието на ереса е толкова силно и неудържимо, че Борил е принуден да вземе мерки, и през 1211 година свиква известния Търновски съд-събор, който по подражание на Цариградския събор от 1084 година осъждад богоmilското движение, а водача му, поп Стефан праща на кладата.

Подобието на двата процеса дава хубавата идея на Стефан Цанев да отстрани от пиесата си понятието „време“, като разположи действието на процеса в повече от 10 века. Защото адвокатът на богоmilите е наш, съвременен адвокат от двадесетия век и цялата пиеса напомня на театрална реставрация. Така в течение на процеса на цар Втори на сцената се явяват Алекси Комнин и неговата дъщеря, живели век преди това, явяват се куп исторически лица от разни епохи и драматургическото стълкновение между тях ни демонстрира ярко стълкновенията между идеите във всички времена. Но което е още поважно, всички реплики в пиесата са документални. Това са цитати от църковните, историческите и богоmilските книги. Сигурно Стефан Цанев е хвърлил огромен труд, за да превърне историята в диалог. И тук е един от успехите на драматурга: че битката между цитатите ни характеризира по най-блестящ начин не само образите на героите, но и целия ръст и дълбочина на сражаващите се идеи. И като прибавим и това, че на сцената се разискват генералните въпроси на човешкото съществуване — за Бога, за Доброто и Злото, за съвършенството, за чистотата. Всеки може да си представи колко силна и недвусмислена е кореспонденцията на зрелището от 1211 година с нашето време.

Целият исторически материал — вече преобрънат в истинска драматургия, според всички модерни изисквания — е организиран великолепно. Може би най-хубавата идея в тази писа е историята с цар Борил и неговите двойници. Множеството опити на заговорници да убият царя свършват с това, че бива убит поредният негов двойник. Всеки път, когато Борил пада под меча на убийците и се чува възгласа: „Убиха царя!“, внезапно се появява новият Борил, който прекрачва трупа на убития, сяда на трона и усмихнат казва: „Царят съм аз!“ А Борил въплъщава в себе си най-ужасните съвременни черти на лицемерие, интригантство, подлост, политическо двуличие и жестокост. Борил на Стефан Цанев е една комплексна шекспирова фигура, събрала в себе си може би Макбет, Ричард Втори, Ричард Трети и нещо от Крал Лир. Защото и писата носи плътта на Шекспирова писа, при която от всеки връх се открива бездънна пропаст. И всичко това потопено в страхотната мистерия на българското Средновековие.

Спомням си, че писата ме разтърси от дъно. Малко е да кажа, че бях във възторг от онова, което Стефан Цанев беше написал. И мнозината български интелектуалци, които четоха писата по-късно, бяха единодушни, че най-после се е появила голяма българска писа. Под наше влияние театри и режисьори се заинтересуваха от нея. Но всички перспективи за поставянето ѝ на сцената бяха погребани от злощастното репертоарно бюро при Комитета по култура и разбира се, най-вече от ония, които пазят българския народ от врагове. Отнякъде пъзниха слуховете, че всички образи в писата са алгорични, че техните прототипове дишат въздуха на нашия век, че с писата се обиждали важни персони. Излишно е да доказвам, че това са елементарни реакции на политически клюкачи, че Стефан Цанев е бил твърдо далече от това — да си даде труд, за да карикатури карикатурните сами по себе си образи на българското съвремие. Макар че не е партиен член, Стефан Цанев е убеден комунист-идеалист. С това му убеждение е пропита цялата му поезия и той използува процеса срещу богоmilите за защита на собствения си идеализъм и, предполагам, на остатъците от вяра, които все още се крепят в душата му. Неговият идеализъм понякога наистина го отнася в небитието на поетичната наивност и невинност. И не е негова грешка, че всичко това, за което се говори в писата му, има наистина абсолютно

съвременно звучене. Дори и самата забрана да се постави пьесата му кореспондира напълно със забраните и изгарянията на богоилските книги. Точно като богоила Стефан Цанев се опитва да брани светостта на идеала си от цинизма на Бориловци и неговите потомци. Пьесата завършва с внушителен трагизъм. Богоилите изгарят на кладата, верни на себе си. И двойниците на Борил продължават да заемат мястото на убития си предшественик, така че в действителност никой не знае кой е Борил, защото всички са Бориловци.

Нямам възможност да се спра на другите достойнства на пьесата както и на отделните образи. Но онова, на което искам да обърна внимание, е другото — отношението, което съвременната българска действителност има към тази пьеса. Може би точната дума в случая е варварството, иначе с какво друго може да се квалифицира дейността на театралните власти, които лишават народа ни от една наистина внушителна и проникновена творба, при това изключително национална. И докато с всички средства се наಸърчава развитието на пошлостта, бездаритет и политическата конюнктура, едно истинско творение на истински творец трябва да стои в кошчето за боклук.

Утешата ми е, че това вече много пъти се е случвало в историята, но времето винаги е отсъждало своето. Идва оня безпощаден миг, когато историята безкомпромисно поставя всекиго на мястото му. И за разлика от диалектиците аз ще кажа — няма ваша и няма наша история, има истинска история. И тя казва, че богоилите много пъти са били изгаряни, но богоилството не е изгоряло.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на **Моята библиотека** и нейните всеотдайни помощници.

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.